



Woman in Development and Politics

The Impact of Handicraft Revival on the Empowerment of Rural Women (Case Study: Tourism Target Villages in Alamut Region)

Hadiseh Bagheri^{1✉} | Mohammad Kavooosi Kalashami² |
Mohammad Karim Motamed³

1. Master of Science in Rural Development, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: hadis.bagheri14@gmail.com
2. Associate Professor, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agricultural Sciences, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: mkavooosi@guilan.ac.ir
3. Associate Professor of Agricultural Extension and Education, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: eng.karimmohammadi89@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	The empowerment of rural women and the enhancement of their participation in the development of rural areas are among the most critical concerns for women in developing countries. The adoption of pertinent policies and the development processes can be significantly influenced by the identification of the factors and drivers that affect women's empowerment in rural development contexts, as well as the attention paid to the role of women and gender discourse. Therefore, the present study was conducted with the aim of investigating the effect of revitalizing handicrafts on the empowerment of rural women in the villages of Alamut region of Qazvin province. This study is a quantitative research paradigm, an applied research objective, and a causal-relational one in terms of method. The statistical population of this study is all rural women active in the field of handicrafts, and the sample size was estimated to be 100 individuals using random sampling. After conducting descriptive analysis with SPSS22 and PLS3 software and employing structural equations, hypotheses were evaluated in order to analyze the research data. The empowerment of rural women in the study area is positively and significantly influenced by the revival of handicrafts in the psychological ($\beta=0.812$), social ($\beta=0.682$), and economic ($\beta=0.321$) dimensions, according to the results of the structural equation modeling approach. Consequently, it is imperative to allocate adequate attention to these factors in order to enhance the empowerment of rural women in the study area and other rural regions of the country.
Article history: Received: 26 January 2025 Received in revised form: 22 April 2025 Accepted: 20 July 2025 Published online: 23 July 2025	
Keywords: <i>Empowerment of Rural Women,</i> <i>Revival of Handicrafts,</i> <i>Tourism Target Villages in the Alamut Region.</i>	
Cite this article: Bagheri, H., Kavooosi Kalashami, M., & Motamed, M. K. (2025). The Impact of Handicraft Revival on the Empowerment of Rural Women (Case Study: Tourism Target Villages in Alamut Region). <i>Women in Development and Politics</i> , 23(2), 267-288. DOI: https://doi.org/10.22059/jwdp.2025.389485.1008513	

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2025.389485.1008513>



انتشارات دانشگاه تهران

زن در توسعه و سیاست

تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت)

حدیثه باقری^۱ | محمد کاوسی کلاشمی^۲ | محمد کریم معتمد^۳^۱. ارشناس ارشد توسعه روستایی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. رایانامه: hadis.bagheri14@gmail.com^۲. دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. رایانامه: mkavoosi@guilan.ac.ir^۳. دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. رایانامه: eng.karimmohammadi89@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	یکی از موضوعات کلیدی مورد بحث برای زنان در کشورهای در حال توسعه، توانمندسازی زنان روستایی و چگونگی افزایش توانمندی و نقش آن‌ها در توسعه مناطق روستایی است. توجه به نقش زنان و بحث‌های جنسیتی و شناسایی عوامل و محرک‌های مؤثر بر توانمندسازی زنان در بسترهای توسعه روستایی می‌تواند تأثیر بسزایی در فرایندهای توسعه و اتخاذ سیاست‌های مربوط داشته باشد. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندسازی زنان روستایی در روستاهای منطقه الموت استان قزوین انجام شد. این پژوهش به لحاظ پارادایم کمی، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش علی-ارتباطی است. جامعه آماری پژوهش تمامی زنان روستایی فعال در حوزه صنایع دستی است و حجم نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی ۱۰۰ نفر برآورد شد. برای بررسی داده‌های پژوهش، بعد از تحلیل توصیفی با استفاده از نرم‌افزار SPSS-22 و PLS-3 و با کمک معادلات ساختاری به بررسی فرضیات پرداخته شد. نتایج رویکرد مدلسازی معادله‌های ساختاری گویای آن است که احیای صنایع دستی در ابعاد روانی ($\beta=0/812$)، اجتماعی ($\beta=0/682$) و اقتصادی ($\beta=0/321$)، تأثیر مثبت و معناداری بر توانمندی زنان روستایی منطقه مورد مطالعه دارد؛ بنابراین برای افزایش توانمندی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه و سایر مناطق روستایی کشور، لازم است به این عوامل نیز توجه کافی صورت گیرد.
کلیدواژه‌ها:	
احیای صنایع دستی، توانمندسازی	
زنان روستایی، روستاهای هدف	
گردشگری منطقه الموت.	

استناد: باقری، حدیثه، کاوسی کلاشمی، محمد، و معتمد، محمدکریم (۱۴۰۴). تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف

گردشگری منطقه الموت). زن در توسعه و سیاست، ۲۳(۲)، ۲۶۷-۲۸۸. DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2025.389485.1008513>DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2025.389485.1008513>

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

بسیاری از جوامع در سرتاسر جهان فرصت های معیشتی را که از طریق تجاری سازی عناصر فرهنگی شان، از جمله ارائه کالاها و صنایع دستی متمایز خود و اجرای نمایش های فرهنگی ایجاد می شود، در نظر گرفته اند (Ara et al., 2022: 350). در میان روش های مختلف تجربه فرهنگ، صنایع دستی قومی به منبع مهمی برای توسعه روستایی تبدیل شده اند؛ زیرا حامل فرهنگ قومی و نماد ویژگی های قومی هستند (Schilar & Keskitalo, 2018: 234). صنایع دستی به سوغاتی های محبوب تبدیل شده اند که نشان دهنده آثار ملموس و ناملموس فرهنگ قومی است (Husa, 2020: 326). نقش صنایع دستی به عنوان سوغات، کاربردهای مختلف آنها از جمله قابلیت های قومی، اقتصادی و مکانی را برجسته می کند (Ara et al., 2022: 350). چنین امکاناتی صنایع دستی را به عنصر مهمی از کسب و کار تبدیل کرده است (Schilar & Keskitalo, 2018: 235).

در این بین، زنان روستایی به عنوان اهرم اساسی تولید، سهم شایان توجهی در تولید صنایع دستی دارند (Pakzad, 2016: 32-33). بررسی ها حاکی از آن است که ۷۵ تا ۸۰ درصد افراد شاغل در بخش صنایع دستی را زنان تشکیل می دهند (Arabkhani et al., 2020: 68). زنان کارآفرین کنترل بیشتری بر منابع، تحرک کمتر، توانایی تصمیم گیری قوی، استقلال و مالکیت بالای دارایی های خانوار، دانش عمیق در مورد مسائل مربوط به حقوق و سیاست، و مشارکت بیشتر در فعالیت های توسعه و کمک به درآمد خانواده دارند و همین ها آنها را قدرتمندتر از زنان خانه دار می کند. صنایع دستی از فعالیت هایی است که به نوعی برطرف کننده بسیاری از چالش های عمده (از جمله بیکاری، درآمد کم و عدم تنوع اقتصادی) در مناطق روستایی است و در سایر جنبه های زندگی روستاییان تأثیر مثبت دارد (Ferdowsi et al., 2021: 25-28).

منطقه الموت، بخشی از حوزه آبریز کاسپین است که در شمال استان قزوین جای گرفته است. جمعیت الموت شرقی و غربی در سال ۱۳۹۵ براساس سرشماری مرکز آمار ایران به ترتیب ۱۲،۸۸۶ و ۲۰،۸۹۶ نفر بود. تهیه و تولید صنایع دستی یکی از فعالیت هایی است که دختران و زنان منطقه مورد مطالعه انجام می دهند. درآمد حاصل از فروش صنایع دستی بسته به نوع، ظرافت، دقت و سختی کار آن متفاوت است. انواع صنایع دستی در منطقه مورد مطالعه شامل پارچه بافی، چادرشب، ایذار یا سفره

نان (در گویش محلی سفره جامه)، کرباس (جامه)، صوف بافی، جاجیم بافی، گلیم بافی، جل^۱، پن بافی^۲، نمد، قالی بافی، سبد بافی، گیوه دوزی، جوراب بافی، سبد بافی و... است. با توجه به خشکسالی‌های پی‌درپی و تأثیر آن بر کشاورزی و درآمد و وضعیت زندگی در نواحی روستایی و در نتیجه شیوه معیشت آن‌ها، کیفیت زندگی روستاییان در حد وسیعی تحت تأثیر قرار گرفته است و موجب شده زنان و دختران روستایی به تولید صنایع دستی روی آورند که به خاطر نیاز به سرمایه کم و مهارت زیاد زنان روستایی از یک سو و ایجاد اشتغال و درآمد از سوی دیگر سبب بهبود اقتصاد نواحی روستایی و سطح معیشت روستاییان می‌شود. از مهم‌ترین دلایل این امر، محرومیت منطقه و جمعیت زیاد خانوارهای روستایی است که برای امرار معاش و کمک به اقتصاد خانوار صورت می‌گیرد. با توجه به اینکه در نواحی روستایی، تولید صنایع دستی توسط زنان صورت می‌گیرد، توانمندسازی زنان دارای اهمیت بسیار است که در توسعه اقتصادی کشور و بهبود زندگی اقشار روستایی و محروم جامعه نقش مؤثری دارد. بیشتر زنان و دختران روستایی منطقه مورد مطالعه در کنار خانه‌داری در زمینه تولید صنایع دستی مشغول به فعالیت هستند که این امر زمینه اشتغال، کسب درآمد و بهبود اقتصاد خانوار روستایی را فراهم کرده است. با این حال، براساس بررسی‌های صورت گرفته، تاکنون مطالعه‌ای در خصوص تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندسازی زنان منطقه الموت صورت نگرفته است. از این رو در تحقیق حاضر، تأثیر وضعیت احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستایی منطقه الموت در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و روانی واکاوی می‌شود.

از آنجا که توجه به زن، توجه به اصلاح و تکامل و پیشرفت جامعه است و همچنین برابری جنسیتی و تقویت توانمندی‌های زنان به‌ویژه زنان روستایی یکی از اهداف پیشرفت اجتماعی است (Ara et al., 2022: 351)، تقویت توانمندی‌های زنان روستایی برای پیشرفت، ضروری به نظر می‌رسد. مطالعات گذشته و شواهد نشان می‌دهد در منطقه گردشگری الموت، با اینکه نیمی از جمعیت را زنان تشکیل می‌دهند، به علت نادیده گرفتن نقشی که می‌توانند در تولید و درآمدزایی و پیشرفت روستایی داشته باشند، به حاشیه رانده می‌شوند. زنان روستایی این منطقه افراد پرتلاش و فعالی هستند که علاوه بر خانه‌داری و گله‌داری و تربیت فرزندان، به همراه مردان در تمامی فعالیت‌های روزمره از جمله کشاورزی (کاشت و برداشت محصول)، تولید صنایع دستی و تولید لبنیات

۱. جل از صنایع دستی جامعه عشایری است. بافته‌ای است از خامه سیاه و سفید که آن را در ابعاد مختلف می‌بافند و روی چهارپایان می‌اندازند تا هم بتوانند روی آنان بار قرار دهند و هم در مواقع بارندگی از خیس شدن چهارپایان جلوگیری کند.

۲. در منطقه الموت قزوین به کارت بافی در اصطلاح محلی «پن بافی» می‌گویند. نقوش به کاررفته در آن کاملاً هندسی است و کارت‌ها به شکل مربع و چهار سوراخه است. به طور معمول از نخ‌های ابریشمی‌ای استفاده می‌کنند که به آن «نخ کج» می‌گویند.

شرکت می‌کنند و در مقابل چیزی دریافت نمی‌کنند. برنامه‌ریزی برای ظرفیت‌سازی و پیش‌بینی توانمندی زنان نیز در کمترین حد قرار دارد (Soleymani, 2011: 68; Yavari, 2023: 268) و طبیعتاً این موضوع، عدم توانمندی زنان روستایی این منطقه را به دنبال خواهد داشت؛ چرا که زنان روستایی منطقه گردشگری الموت امکانات لازم برای ارتقای توانمندی خود را ندارند؛ بنابراین انجام این تحقیق می‌تواند کمک شایانی به پیشرفت همه‌جانبه این قشر و در نهایت سطح کشور بکند.

شایان ذکر است در این پژوهش با توجه به مبانی نظری، فرضیه‌های زیر در نظر گرفته شده‌اند:

≠ احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد اقتصادی تأثیر معنادار دارد؛

≠ احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد اجتماعی تأثیر معنادار دارد؛

≠ احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد روانی تأثیر معنادار دارد.

۲. پیشینه پژوهش

توانمندسازی به معنای مشارکت افراد در تصمیم‌گیری‌هایی است که بر فعالیت‌های آن‌ها تأثیر می‌گذارد؛ یعنی ایجاد فضایی برای تولید ایده‌های خوب و عمل کردن به آن‌ها (Omidvar et al., 2024: 98). توانمندسازی عنصری حیاتی در دنیای مدرن است (Heydari Sarban, 2019: 39). توانمندسازی برای کاهش و از بین بردن فقر ایجاد می‌شود و افراد را به سمت یک زندگی موفق و مقرون به صرفه سوق می‌دهد که در آن می‌توانند استاندارد زندگی خود را ارتقا دهند و پیشرفت کنند (Naseer et al., 2021: 70). توانمندسازی مجموعه گسترده‌ای از فرصت‌ها از جمله توسعه اشتغال، آموزش، بهداشت، سرمایه‌گذاری و ثبات را فراهم می‌کند؛ اگرچه هدف آن کاهش خطر و آسیب‌پذیری و تشویق زندگی افراد با رشد ضعیف است. برنامه‌های توانمندسازی در مبارزه با گرسنگی، سوء تغذیه، نابرابری‌ها و محرومیت نیز مفید است و فرصت رونق اقتصادی، برابری جنسیتی و سیستم مدیریت ریسک را فراهم می‌کند (WB, 2017). علاوه بر این، رشد درآمد هر کشور در مقایسه با توزیع درآمد نقش اساسی دارد و دولت‌ها مسئول توانمندسازی افراد آسیب‌پذیر و فقیر هستند (Khan et al., 2015: 236). حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و روانی از انواع توانمندسازی به‌شمار می‌آیند که در ادامه به آن‌ها پرداخته شده است.

توانمندسازی اقتصادی: در پژوهش گولا^۱ زنان زمانی از نظر اقتصادی توانمند تلقی می‌شوند که توانایی دستیابی به موفقیت و پیشرفت اقتصادی و همچنین قدرت تصمیم‌گیری درمورد مسائل اقتصادی را داشته باشند. برای موفقیت و توسعه اقتصادی، زنان به مهارت‌ها و دسترسی عادلانه به منابع و نهادهای اقتصادی برای رقابت در بازار نیاز دارند (Razmjoo & Firooz Abadi, 2020: 108). به عبارت دیگر، «قدرت» و «عاملیت» دو مؤلفه اصلی برای بهره‌مندی از فعالیت‌های اقتصادی هستند و زنان به توانایی ایجاد و عمل در تصمیم‌گیری (عاملیت) و کنترل و اشتراک منابع (قدرت) نیاز دارند. توانمندسازی اقتصادی از دو جزء مرتبط پیشرفت اقتصادی و قدرت و عاملیت تشکیل شده است. این دو مؤلفه بر یکدیگر تأثیرگذارند و برای دستیابی زنان به زندگی بهتر ضروری هستند؛ یعنی همان‌طور که منافع و موفقیت اقتصادی سبب افزایش قدرت و عاملیت زنان می‌شود، کنترل و مشارکت در استفاده از منابع (قدرت) و توانایی تعریف و تصمیم‌گیری درمورد عاملیت زنان موجب می‌شود قدرت و پیشرفت اقتصادی بیشتری داشته باشند (Zarean et al., 2018: 136). توانمندسازی اقتصادی زنان را می‌توان دسترسی زنان به دارایی‌ها و دانش برای فعالیت‌های اقتصادی و عاملیت بر تصمیم‌های کلیدی اقتصادی تعریف کرد (Haley & Marsh, 2021: 198-203).

توانمندسازی اجتماعی: از منظر اجتماعی، توانمندسازی از جنبه‌های مختلف بررسی شده و دیدگاه‌های مختلفی درمورد آن وجود دارد به بیان ساده، توانمندسازی به کسب مهارت‌هایی نیز گفته می‌شود که شهروندان را قادر می‌سازد در فعالیت‌های مختلف شرکت کنند. از این منظر توانمندسازی ظرفیت مشارکت و خودکارآمدی شهروندان را ایجاد می‌کند. این مفهوم از توانمندسازی دیدگاه کلی مثبتی به قدرت دارد و فرض می‌کند همه شهروندان جامعه دارای قدرت هستند. هدف نهایی فرایند مشارکت، تحقق منافع جمعی از طریق تمرکز قدرت همه شهروندان است (Kyem, 2004: 12). توانمندسازی سیاسی: توانمندسازی سیاسی زنان را افزایش دارایی‌ها، توانایی‌ها و دستاوردهای زنان برای کسب برابری با مردان در تأثیرگذاری و اعمال قدرت سیاسی در سراسر جهان تعریف می‌کند (Mohammadifar, 2024: 59).

توانمندسازی فرهنگی: توانمندسازی فرهنگی شامل حفظ یا توسعه فرهنگ زنان نیز می‌شود که شامل شکستن تصاویر و تابوهای نادرست درباره زنان، ایجاد تصاویر مثبت از زنان و کمک به امور فرهنگی و مشارکت در مناسک، وظایف و نهادهای مذهبی است (Mirzayi et al., 2010: 118). توانمندسازی روانی: توماس و ولتهوس بعد روان‌شناختی را به توانمندسازی افزوده‌اند و آن را مجموعه‌ای از حوزه‌های شناختی- انگیزشی تعریف می‌کنند (Pirahari & Kia, 2015).

بحران‌های سیاسی به شدت بر رشد اقتصادی-اجتماعی و نیز بر پیشرفت کارآفرینی زنان تأثیر گذاشته است (Zaidi, 2005). احمد^۱ (۲۰۱۱) اظهار داشت که زنان به دلیل تبعیض جنسیتی، وابستگی به مردان برای امور مالی و تحرک، با چالش‌های مختلفی روبه‌رو هستند. از این‌رو، ورود زنان به عرصه کارآفرینی، انقلاب اجتماعی را به همراه دارد و به عنوان گلوله‌ای نقره‌ای برای پیشرفت و توسعه اقتصادی کشور عمل می‌کند (Noor et al., 2021; 2019; Noor & Isa, 2020: 236). زن توانمند به زنی گفته می‌شود که از مهارت‌ها، امکانات و دانش خود برای ایجاد یک کسب‌وکار جدید با رویارویی با مسائل و چالش‌ها تا رسیدن به سود مالی توسط سرمایه‌گذاری تجاری استفاده می‌کند (Nagarajan, 2016; Noor et al., 2021). تامبونان^۲ (۲۰۰۹) اظهار کرد که رشد و گسترش مهارت‌ها نقشی حیاتی در توانمندسازی اقتصادی زنان ایفا می‌کند. همچنین مشارکت زنان سبب پیشرفت چشمگیر کشور می‌شود و به عنوان نیرویی محرک برای رشد کشورهای در حال توسعه عمل می‌کند. در این راستا، نظریه پایه اقتصادی به نفع تأمین مالی خرد است که مشارکت برابر زن و مرد را موجب افزایش کار می‌داند. علاوه بر این، تأمین مالی خرد ممکن است به عنوان ترکیبی از اعتبار و سایر خدمات مالی بررسی شود که نقشی اساسی در توانمندسازی جامعه ایفا می‌کند (Mustafa & Ismailov, 2008: 138; Nagarajan, 2016).

در این راستا نیز جنبه‌های متعددی از تحقیقات مرتبط با توانمندسازی زنان مورد واکاوی قرار گرفته است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

عسگری و همکاران (۱۴۰۳) به ارائه چارچوبی برای توانمندسازی زنان در حکمرانی براساس مطالعات حوزه علوم شناختی پرداختند. خروجی‌های این پژوهش از جمله ۱۸ عنصر کلیدی توانمندسازی زنان براساس مطالعات شناختی عبارت‌اند از: شناخت و تصمیم‌گیری، شناخت اجتماعی، ادراک و توجه، زبان و ارتباطات، حافظه و یادگیری، عاطفه و انگیزه، علوم اعصاب، روان‌شناسی رشد و توسعه، روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی شخصیت، روان‌شناسی تکاملی، فلسفه ذهن، متقاطع‌بودن، اقتصاد رفتاری، مدلسازی محاسباتی، تحلیل شبکه‌های اجتماعی، روان‌شناسی سلامت، هوش مصنوعی و یادگیری ماشین.

شجاع چراغروند و همکاران (۱۴۰۲) به بررسی تأثیر توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی پرداختند. براساس نتایج مطالعه، زنان

1. Ahmad

2. Tambunan

روستایی سرپرست خانوار وضعیت متوسطی برای توانمندسازی شغلی و وضعیت ضعیفی برای امنیت غذایی دارند.

کلهری و محمدیان (۱۴۰۱) به بررسی رابطه دسترسی مالی با توانمندسازی اقتصادی زنان در کشورهای خاورمیانه پرداختند. نتایج نشان داد توانمندسازی اقتصادی با بهبود دسترسی مالی افزایش می‌یابد؛ به گونه‌ای که با افزایش یک درصدی در تعداد شعب بانک‌های تجاری، توانمندسازی اقتصادی به اندازه ۰/۳۷ درصد افزایش می‌یابد. همچنین متغیرهای امید به زندگی، تحصیلات و هزینه‌های زندگی رابطه مثبت و معنادار و متغیر تولید ناخالص داخلی سرانه رابطه معنادار و منفی با توانمندسازی اقتصادی دارند.

آرامش و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی و توانمندسازی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان پرداختند. براساس نتایج، عوامل رفتاری، محیطی و سازمانی تأثیر بسزایی در توسعه فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان دارند.

تنزیل و همکاران^۱ (۲۰۲۳) توانمندسازی زنان برای توسعه پایدار را در روستاهای شمال غربی غنا مطالعه کردند. نتایج نشان داد این ارتباط می‌تواند به بهبود ظرفیت تصمیم‌گیری زنان در سطح خانواده و جامعه و دسترسی عادلانه به منابع تولیدی کمک کند.

یافته‌های نور و همکاران^۲ (۲۰۲۱) که به مقایسه زنان کارآفرین و زنان خانه‌دار در پاکستان پرداختند، حاکی از آن است که کارآفرینان زن قدرت تصمیم‌گیری زیاد، مشکلات رفت‌وآمد کمتر، خودمختاری، استقلال مالی و توانمندی دارند.

نتایج مطالعه نصیر و همکاران^۳ (۲۰۲۱) درخصوص توانمندسازی زنان روستایی از طریق برنامه‌های حمایت اجتماعی در پنجاب پاکستان مشخص کرد دولت باید ضمن فراهم کردن کمک‌های مالی مناسب به زنان نیازمند، در راستای توانمندسازی آنان، برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای را نیز به منظور افزایش خدمات آموزشی به آنان انجام دهد.

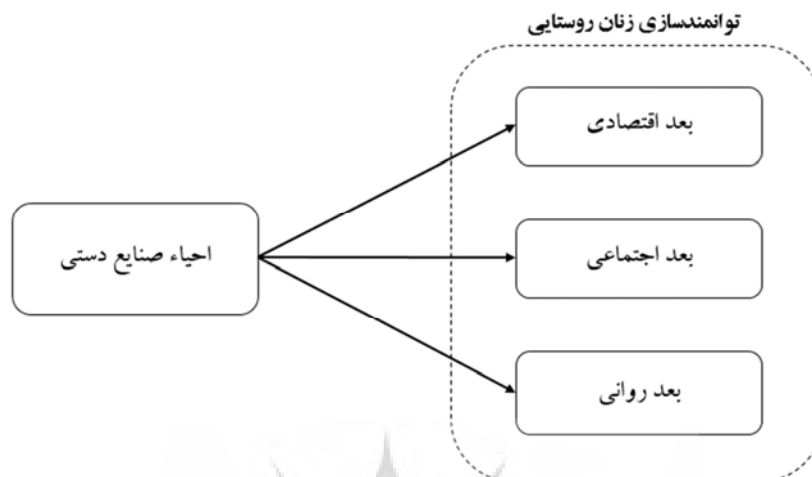
۲-۱. الگوی مفهومی

الگوی مفهومی پژوهش با توجه به مطالعات نور و همکاران (۲۰۲۱)، نصیر و همکاران (۲۰۲۱)، هاشم و همکاران (۲۰۱۱)، عربخانی و همکاران (۱۳۹۸) و پاکزاد (۱۳۹۵) در شکل ۱ نمایش داده می‌شود.

1. Tanzile et al.

2. Noor et al.

3. Naseer et al.



شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به لحاظ پارادایم کمی، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش علی-ارتباطی است. جامعه آماری پژوهش را تمامی زنان ساکن در روستاهای منطقه الموت استان قزوین که در حال انجام طرح صنایع دستی هستند، تشکیل می‌دهند. شایان ذکر است هشت روستای منطقه الموت عبارت‌اند از: گازرخان، آتان، آندج، آکوجان، هیر، زرآباد، اویک و گرمارود. نمونه‌گیری تصادفی است. از آنجا که نمونه‌گیری بین هشت روستا انجام شد، تصادفی طبقه‌ای (برحسب روستای محل فعالیت و هر روستا یک طبقه) است. تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۲۸ نفر برآورد شد. به این ترتیب حجم نمونه مطابق جدول ۱ تنظیم شده است.

جدول ۱. حجم جامعه و نمونه

نام روستا	حجم جامعه آماری (نفر)	حجم نمونه آماری (نفر)
گازرخان	۴۳	۲۸
آتان	۱۹	۶
آندج	۴۵	۳۳
آکوجان	۱۰	۷
هیر	۲۲	۶
زرآباد	۱۱	۴

نام روستا	حجم جامعه آماری (نفر)	حجم نمونه آماری (نفر)
اویرک	۲۳	۱۰
گرمارود	۲۰	۶
مجموع	۱۹۳	۱۰۰

جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای این پژوهش به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی انجام گرفت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه است (جدول ۲).

جدول ۲. پرسشنامه پژوهش

سازه	مؤلفه	سؤال/مؤلفه	منبع
بعد اقتصادی	دستیابی به دارایی‌های مادی	۱. چقدر توانسته‌اید با درآمد حاصل از صنایع دستی، وسایل جدیدی برای منزل خریداری کنید؟	نور و همکاران (۲۰۲۱)، کابر و همکاران (۲۰۱۱)، افشانی و فاتحی (۱۳۹۵)، کیمیایی (۱۳۹۰)
		۲. چقدر توانسته‌اید درآمد حاصل از صنایع دستی را برای خود پس‌انداز کنید؟	
		۳. تا چه حد به درآمد فردی دسترسی دارید؟	
	کنترل بر درآمد	۴. چقدر از درآمد حاصل از صنایع دستی را جهت انجام فعالیت‌های شخصی مصرف می‌کنید؟	
		۵. چقدر از درآمد حاصل از صنایع دستی را در اختیار همسر یا خانواده قرار می‌دهید؟	
		۶. دسترسی شما به درآمد خانواده (همسر) چقدر است؟	
	کسب درآمد	۷. چقدر توانسته‌اید از تولیدات صنایع دستی خود را به فروش برسانید؟	
		۸. شبکه مالی دولتی و سیستم حاکمیت تا چه میزان می‌تواند از یک کارآفرین حمایت کند؟	
		۹. تا چه حد تولیدات صنایع دستی سبب بهبود وضعیت اقتصادی خانواده می‌شود؟	
		۱۰. تا چه حد به استقلال مالی رسیده‌اید؟	
بعد اجتماعی	تعامل اجتماعی	۱۱. ارتباط شما با سایر تولیدکنندگان صنایع دستی در داخل و خارج روستا چقدر است؟	نور و همکاران (۲۰۲۱)، شارما و هوال (۲۰۱۲)، افشانی و فاتحی (۱۳۹۵)، کیمیایی (۱۳۹۰)
		۱۲. رسانه‌های اجتماعی چقدر می‌توانند در معرفی شما به عنوان تولیدکننده صنایع دستی در منطقه، استان و حتی کشور کمک کنند؟	
		۱۳. دسترسی شما به تشکلهای و نهادهای حمایتی و فعال در زمینه صنایع دستی تولیدی‌تان چقدر است؟	
		۱۴. دسترسی شما به شبکه‌های اجتماعی یا شبکه‌سازی از طریق فضای مجازی در زمینه صنایع دستی چقدر است؟	
		۱۵. چقدر می‌توانید با گردشگران یا مشتریان ارتباط برقرار کنید؟	
	آزادی اجتماعی	۱۶. در چند سال اخیر تا چه اندازه عضو گروه خاصی (نه صرفاً مجازی) شده‌اید؟	

منبع	سؤال/مؤلفه	مؤلفه	سازه
	۱۷. محدودیت در فضای رسانه‌ای، بروز اختلال در شبکه اینترنت و همچنین فیلترینگ شبکه های پرطرفدار در کشور چقدر بر محرومیت شما از معرفی و درآمد بیشتر افزوده است؟	آزادی اجتماعی	توانمندی اجتماعی
	۱۸. تا چه میزان می‌توانید برای انجام امور به‌تنهایی به خارج از روستا سفر کنید؟		
	۱۹. در زمینه صنایع‌دستی تا چه حد برای مردم روستا شناخته‌شده‌اید؟	همگرایی اجتماعی	
	۲۰. نگرش روستاییان به صنایع‌دستی تا چه اندازه مثبت است؟		
	۲۱. تا چه حد تولیدات شما به‌صورت جمعی یا گروهی صورت می‌گیرد؟		
	۲۲. نیروی انسانی ماهر و آگاه در زمینه تولید صنایع‌دستی در محل تا چه اندازه به شما کمک می‌کند؟		
	۲۳. تا چه حد در مسائل مرتبط با روستا (اقتصادی، اجتماعی و...) حضور دارید؟		
نور و همکاران (۲۰۲۱)، اسپریتزر (۱۹۹۵)، افشانی و فاتحی (۱۳۹۵)، کیمیایی (۱۳۹۰)	۲۴. چقدر از توانایی‌های خود در تولید صنایع‌دستی اطمینان دارید؟	احساس غرور فرهنگی	توانمندی اجتماعی
	۲۵. چقدر می‌توان به آینده شغلی و رشد درآمد و توسعه کارگاهی با توجه به محدودیت‌ها در این رشته امیدوار بود؟		
	۲۶. چقدر از فعالیت در زمینه صنایع‌دستی رضایت دارید؟		
	۲۷. چقدر به تولید صنایع‌دستی منطقه علاقه دارید؟		
	۲۸. تا چه حد به ثبت برند برای تولیدات صنایع‌دستی خود اعتقاد دارید؟		
	۲۹. چقدر به حفظ اصالت‌های فرهنگی، سنتی و اصیل منطقه خود باور دارید؟		
	۳۰. تا چه حد از تولیدات صنایع‌دستی به‌عنوان یک کسب‌وکار بادوام اعتقاد دارید؟		
	۳۱. تا چه اندازه به شرکت در کلاس‌های آموزشی صنایع‌دستی اعتقاد دارید؟	اعتماد‌به‌نفس	
	۳۲. اعتماد‌به‌نفس حاصل از تولید صنایع‌دستی چقدر سبب شده به ادامه تحصیل فکر کنید؟		
	۳۳. اعتماد‌به‌نفس حاصل از تولید صنایع‌دستی چقدر سبب شده خلاقیت به خرج دهید؟		
	۳۴. چقدر انگیزه یادگیری دوره‌های صنایع‌دستی را دارید؟		
	۳۵. تولید صنایع‌دستی چقدر موجب افزایش شناخت شما از منطقه شده است؟	افزایش آگاهی زنان	
	۳۶. چقدر از ظرفیت‌های محیطی مرتبط با صنایع‌دستی اطلاع دارید؟		
	۳۷. آگاهی شما از مراحل بازاریابی صنایع‌دستی منطقه و بازارهای فروش چقدر است؟		
	۳۸. چقدر از کاربرد تجارت الکترونیک در زمینه فروش صنایع‌دستی خود شناخت دارید؟		
	۳۹. دانش و مهارت شما در زمینه صنایع‌دستی چقدر است؟		
	۴۰. چقدر از تأمین‌کننده‌های نهاده‌ها و بازار نهاده‌های صنایع‌دستی خودتان آگاهی دارید؟		

منبع	سؤال/مؤلفه	مؤلفه	سازه
	۴۱. آگاهی شما از دسترسی به تجهیزات و فناوری‌های نوین مربوط به صنایع‌دستی تولیدی‌تان چقدر است؟	افزایش آگاهی زنان	توانمندی زنان
	۴۲. آگاهی شما به دسترسی اعتبارات و وام‌های کم‌بهره در زمینه صنایع‌دستی چقدر است؟		
	۴۳. چقدر از حقوق خود در زمینه حمایت‌های دولتی از صنایع‌دستی آگاهی دارید؟		
	۴۴. چقدر از سلیقه مشتریان محصولات خود شناخت دارید؟		
	۴۵. در تصمیم‌گیری درمورد امور خانواده و فرزندان (تحصیل، ازدواج، شغل و...) نظرات شما چقدر اهمیت دارد؟	استقلال فکری	
	۴۶. در تصمیم‌گیری برای چگونگی هزینه‌کردن درآمد خانواده چقدر دخالت دارید؟		
	۴۷. نقش شما در تصمیمات خانوادگی چقدر تحت تأثیر فعالیت‌های صنایع‌دستی است؟		
کریستین (۲۰۱۲)	۴۹. ماندگاری صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	-	صنایع دستی زنان
	۴۹. زیبایی و اصالت صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت		
	۵۰. کیفیت صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت		
	۵۱. تنوع و گوناگونی صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت		
	۵۲. کاربردی بودن صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت		
	۵۳. مقاومت و طول عمر صنایع‌دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت		

در تحقیق حاضر برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS-22 و SMARTPLS-3 استفاده شد. توصیف سازه‌ها به کمک مشخصه‌های آماری نظیر میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات صورت گرفت. در سطح استنباطی، به منظور بررسی رابطه و تأثیر میان متغیرهای تحقیق از الگوی معادلات ساختاری^۱ که امکان بررسی ارتباطات میان چندین متغیر در یک الگو را فراهم می‌کند، استفاده شد.

روایی و پایایی تحقیق با نرم‌افزار و الگوی معادلات ساختاری سنجیده شد. برای سنجش گویه‌های پرسشنامه از طیف پنج‌درجه‌ای بهره گرفته شد. از آنجا که مقیاس سنجش رتبه‌ای بود، تعیین روایی آن با اعتبار محتوایی و روایی سازه صورت گرفت. به منظور محاسبه قابلیت پایایی پرسشنامه نیز علاوه بر آلفای کرونباخ از روش پایایی مرکب (CR) استفاده شد. مقادیر بالای ۰/۷ بیانگر شدت کنترل خطاهای اندازه‌گیری در مدل معادلات ساختاری است (جدول ۳).

جدول ۳. نتایج آلفای کرونباخ و CR

سازه‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب (CR)
اجتماعی	۰/۷۴	۰/۸۶۰
اقتصادی	۰/۷۰۱	۰/۹۳۷
روانی	۰/۸۶	۰/۷۸۰
صنایع دستی	۰/۸۶	۰/۸۸۲

۴. یافته‌های پژوهشی

یافته‌های تحقیق گویای آن است که بیشتر شرکت‌کنندگان در این مطالعه متأهل (۷۷ درصد) بودند و به‌طور متوسط دارای تحصیلات دیپلم (۵۰ درصد) و بالاتر از ۵۰ سال (۵۰ درصد) داشتند. منبع درآمد بیشتر آنان (۳۴ درصد) فعالیت در حوزه کشاورزی و دامپروری است. در جدول ۴ نتایج آمار توصیفی سازه‌های تحقیق آمده است.

جدول ۴. نتایج آمار توصیفی

سازه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
صنایع دستی	۴/۲۳	۰/۷	۱۶/۶ درصد
روانی	۳/۵۸	۰/۵۳	۱۵ درصد
اجتماعی	۲/۶۱	۰/۶۱۸	۲۳/۷ درصد
اقتصادی	۲/۲۶	۰/۶۰۵	۱۸/۵ درصد
میانگین کل برای سه بعد	۲/۸۱۶	۰/۵۸۴	

* مقیاس: خیلی کم=۱ خیلی زیاد=۵

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، بر پایه میانگین ۲/۸۲ از ۵ (انحراف معیار= ۰/۵۸) می‌توان نتیجه گرفت وضعیت احیای صنایع دستی در ابعاد روانی، اجتماعی و اقتصادی در منطقه مورد مطالعه ضعیف ارزیابی می‌شود.

بر مبنای جدول ۴، بعد روانی با بالاترین میانگین (میانگین ۳/۵۸ از ۵) و انحراف معیار ۰/۵۳، اولویت نخست و ابعاد اجتماعی (میانگین ۲/۶۱ از ۵ و انحراف معیار= ۰/۶۲) و اقتصادی (میانگین ۲/۲۶ از ۵ و انحراف معیار= ۰/۶۰) به‌ترتیب اولویت‌های دوم و سوم وضعیت توانمندی زنان روستایی منطقه مورد مطالعه در احیای صنایع دستی را به خود اختصاص داده‌اند.

به منظور آزمون مدل مفهومی تحقیق و فرضیات آن، از مدلسازی معادلات ساختاری و نرم افزار آماری Smart PLS استفاده شد و برازش مدل ساختاری با استفاده از معیارهای R^2 ، Q^2 و GOF بررسی شد (جدول ۵). مقادیر جدول حاکی از قوی بودن تأثیر این متغیرها بر متغیر وابسته دارد.

جدول ۵. نیکویی برازش مدل

سازه‌ها	R^2	Q^2	GOF
اجتماعی	۰/۶۲۵	۰/۳۵۱	۰/۵۰۶
اقتصادی	۰/۶۴۷	۰/۳۶۸	
روانی	۰/۷۲۵	۰/۴۳۲	
احیای صنایع دستی	۰/۹۲۳	۰/۶۰۵	

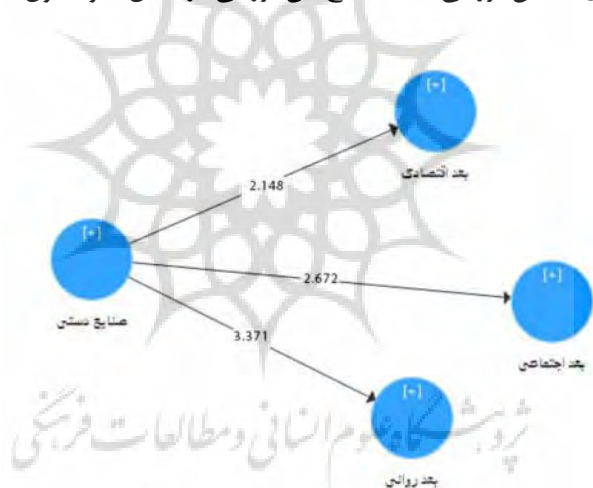
پس از اعتبارسنجی مدل پژوهش، ابتدا لازم است وضعیت ساختارهای عاملی برای بررسی اندازه‌گیری متغیرهای پنهان مدل ارزیابی شود. برای این منظور از تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌شود. به این شکل که اگر بار عاملی هر نشانگر با سازه خود دارای مقدار t بالاتر از ۱/۹۶ یا بارهای عاملی مندرج روی فلش‌ها بیشتر از ۰/۴ باشد، این نشانگر از دقت لازم برای اندازه‌گیری آن سازه یا صفت مکنون برخوردار است. در جدول ۶ نتایج تحلیل عاملی گزارش شده است.

جدول ۶. بررسی بارهای عاملی و ضرایب معناداری متغیرهای تحقیق

ابعاد	نماد	مؤلفه	بار عاملی	t-value
اقتصادی	X1	دستیابی به دارایی‌های مادی	۰/۷۵	۱۳/۷۷
	X2	کنترل بر درآمد	۰/۶۸	۱۲/۴۴
	X3	کسب درآمد	۰/۵۷	۱۰/۵۱
اجتماعی	X4	تعامل اجتماعی	۰/۶۹	۱۳/۴۵
	X5	آزادی اجتماعی	۰/۶۶	۱۲/۲۶
	X6	همگرایی اجتماعی	۰/۷۳	۱۳/۵۸
روانی	X7	احساس غرور فرهنگی	۰/۷۴	۱۳/۴۴
	X8	اعتماد به نفس	۰/۸۳	۱۵/۴۱
	X9	افزایش آگاهی	۰/۵۸	۱۰/۶۶
احیای صنایع دستی	X10	استقلال فکری	۰/۷۶	۱۴/۰۲
	X11	ماندگاری صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۴۸	۸/۶۹
	X12	زیبایی و اصالت صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۵۷	۱۰/۶۶

ابعاد	نماد	مؤلفه	بار عاملی	t-value
	X13	کیفیت صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۴۸	۸/۶۸
	X14	تنوع و گوناگونی صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۵۹	۱۰/۷۰
	X15	کاربردی بودن صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۵۶	۱۰/۶۳
	X16	مقاومت و طول عمر صنایع دستی زنان روستای هدف گردشگری منطقه الموت	۰/۸۳	۱۵/۴۲

در نهایت پس از در کنار هم قراردادن شاخص‌های برازش مدل و قضاوت کلی در مورد برازش مدل با عنایت به مقادیر آماره t-value به آزمون فرضیات تحقیق پرداخته شد. بر مبنای نتایج آماره t-value، فرضیه‌های تحقیق بررسی شدند. نتایج این بررسی در شکل ۲ و جدول ۷ گزارش شده است.



شکل ۲. الگوی ساختاری

جدول ۷. نتایج فرضیه‌ها

فرضیه‌ها	ضریب مسیر (β)	آماره t	R ²	وضعیت
احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد روانی تأثیر معنادار دارد.	۰/۸۱۲	۳/۳۷۱	۰/۷۲۵	تأیید
احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد اجتماعی تأثیر معنادار دارد.	۰/۶۸۲	۲/۶۷۲	۰/۶۲۵	تأیید
احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت استان قزوین در بعد اقتصادی تأثیر معنادار دارد.	۰/۳۲۱	۲/۱۴۸	۰/۶۴۷	تأیید

نتایج شکل ۲ و جدول ۷ حاکی از آن است که احیای صنایع دستی تأثیر مثبت و معناداری بر توانمندی زنان روستایی در ابعاد روانی ($\beta=0/812$)، اجتماعی ($\beta=0/682$) و اقتصادی ($\beta=0/321$) منطقه مورد مطالعه دارد.

۵. بحث

یکی از موضوعات کلیدی مورد بحث برای زنان در کشورهای در حال توسعه، توانمندسازی زنان روستایی و چگونگی افزایش توانمندی و نقش آن‌ها در توسعه مناطق روستایی است. توجه به نقش زنان و بحث‌های جنسیتی و شناسایی عوامل و محرک‌های مؤثر بر توانمندسازی زنان در بسترهای توسعه روستایی می‌تواند تأثیر بسزایی در فرایندهای توسعه و اتخاذ سیاست‌های مربوط داشته باشد (نور و همکاران، ۲۰۲۱). این مطالعه با هدف بررسی تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندسازی زنان روستایی منطقه الموت انجام گرفت. امروزه بخش قابل توجهی از نیروی کار علمی در جامعه ما به زنان اختصاص دارد که توانایی‌های فنی و مدیریتی را در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور به نمایش گذاشته‌اند و از ضمانت‌های قانونی و نهادی لازم برای مشارکت برخوردارند. در توسعه اقتصادی، اجتماعی و روانی کشور لازم است ضمن اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های راهبردی و عملیاتی با رویکرد راهبردی، توانمندسازی و اشتغال زنان به‌طور سیستماتیک بازنگری شود (محمدی‌فر، ۱۴۰۲). نتایج با مطالعات هالی و مارش (۲۰۲۱)، نور و همکاران (۲۰۲۱)، زمانی‌مقدم و افشانی (۱۴۰۰) و تاراسی و همکاران (۱۳۹۹) نیز حاکی از تأثیر بعد اقتصادی و شاخص‌های آن بر توانمندسازی افراد مورد مطالعه است. در راستای تأثیر بعد اجتماعی و شاخص‌های آن بر توانمندسازی افراد، نتایج مطالعات نور و همکاران (۲۰۲۱)، ریسی و همکاران (۱۴۰۰)، حسن‌پور و همکاران (۱۴۰۰)، زمانی‌مقدم و افشانی (۱۴۰۰)، عربخانی و همکاران (۱۳۹۸)، ابوالفتح‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)، نصیر و همکاران (۲۰۲۱) همسو با نتایج پژوهش حاضر است. نتایج مطالعات نور و همکاران (۲۰۲۱)، هاشم و همکاران (۲۰۱۱)، زمانی‌مقدم و افشانی (۱۴۰۰)، هالی و مارش (۲۰۲۱) نیز حاکی از تأثیر بعد روانی و شاخص‌های آن بر توانمندسازی افراد مورد مطالعه است.

۶. نتیجه‌گیری

براساس یافته‌ها، نتایج رویکرد مدلسازی معادلات ساختاری حاکی از آن است که تأثیر احیای صنایع دستی بر توانمندی زنان روستاهای منطقه الموت در بعد اقتصادی کمتر از دو بعد دیگر است که ناظر بر کنترل بر درآمد، کسب درآمد و دستیابی به دارایی‌های مادی است؛ بنابراین برای افزایش

توانمندی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه و سایر مناطق روستایی کشور لازم است به این عوامل نیز توجه کافی شود.

نتایج بررسی فرضیه دوم تحقیق حاکی از آن است که توانمندی اجتماعی افراد در ویژگی‌هایی مانند همگرایی اجتماعی، آزادی اجتماعی و تعامل اجتماعی کاملاً آشکار است و عامل همگرایی اجتماعی درخصوص شناخته شدن زنان در روستا به منظور پیشرفت از اولویت بالاتری برخوردار است که ضروری است به این موضوع توجه ویژه صورت گیرد.

نتایج بررسی فرضیه سوم تحقیق حاکی از آن است که توانمندسازی روانی، ویژگی‌های روانی مهمی مانند احساس غرور فرهنگی، استقلال فکری، اعتماد به نفس، افزایش آگاهی زنان را نمایندگی می‌کند. بعد روانی نسبت به دو بعد دیگر، بیشترین تأثیر را در توانمندسازی زنان در احیای صنایع دستی روستاهای هدف گردشگری منطقه الموت داشت. این به این معنی است که زنان روستایی بیشتر از هر چیزی نیاز به باور شدن از سمت جامعه دارند؛ چرا که هرچه از طرف جامعه حمایت شوند، بیشتر به توانایی‌ها و مهارت‌های خود و طبعاً به ارزش‌های خود پی می‌برند و این امر می‌تواند بر احیای صنایع دستی نیز تأثیر مثبت بگذارد.

به منظور بهره‌مندی از نتایج پژوهش، در ادامه پیشنهادهایی ارائه می‌شود. در راستای تأثیر بعد اقتصادی بر احیای صنایع دستی زنان ضروری است به عواملی مانند افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی زنان روستایی، تأمین منابع مالی و تسهیلات، شناسایی مشاغل درآمدزا و پایدار و حمایت از زیرساخت‌های روستایی و بازارهای محلی توجه ویژه شود.

از آنجا که نتایج نشان داد بعد توانمندسازی اجتماعی تأثیر معناداری در احیای صنایع دستی زنان روستایی دارد، پیشنهاد می‌شود شناسایی و حمایت از فعالان صنایع دستی مدنظر قرار گیرد؛ زیرا باید تدابیر و برنامه‌های مناسبی در راستای شناسایی زنانی که در حوزه صنایع دستی فعالیت می‌کنند، انجام پذیرد؛ مانند ایجاد انجمن‌ها و تشکل‌های مردم‌نهاد و استفاده از رسانه‌های اجتماعی قابل دسترس به تمام اعضای فعال و همچنین برگزاری همایش‌هایی در جهت شناسایی این بانوان در سطح کلان‌تر شهر و استان.

همچنین تدوین سیاست‌ها و قوانین حمایتی مناسب دولت به منظور ترویج و توسعه کسب و کار و خوداشتغالی زنان روستایی و رفع موانع پیش‌روی آن از دیگر راه‌های توسعه و توانمندسازی زنان در منطقه مورد مطالعه و زنان روستایی در سایر مناطق است. این سیاست‌ها باید شامل حمایت از بازاریابی و فروش محصولات صنایع دستی در بازارهای گردشگری باشد.

در راستای تأثیر بعد روانی بر احیای صنایع دستی، با وجود تأثیر حداکثری به نسبت به دو بعد دیگر، پیشنهاد می‌شود عواملی مانند نقش رهبری در خانواده، توانایی هدایت دیگران، خودمختاری، مشارکت در انجمن‌ها و تشکلهای درآمدزا و مردم‌نهاد در نتیجه حل مشکلات مورد بررسی و توجه قرار گیرد. علاوه بر آن کارگاه‌هایی برای افزایش آگاهی زنان در رابطه با صنایع دستی و مسائل روز، آموزش در راستای استقلال فکری و اعتماد به نفس زنان می‌تواند از بعد روانی به رشد زنان روستایی کمک بسزایی کند. تشکیل این کارگاه‌ها نیز احساس غرور فرهنگی ایجاد می‌کند که این خود به نوعی به پیشرفت زنان روستایی و افزایش توانمندسازی روانی کمک می‌کند.

همچنین برای پژوهش‌های آتی، لازم است به موارد زیر توجه صورت گیرد:

۱. مطالعات محلی و منطقه‌ای: پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در حوزه بررسی عوامل تأثیرگذار محلی و منطقه‌ای بر افزایش توانمندی زنان روستایی انجام گیرد؛
۲. تحلیل‌های مقایسه‌ای ملی: همین موضوع در سطح ملی با هدف تحلیل‌های مقایسه‌ای بین جوامع مختلف بررسی شود؛
۳. استفاده از روش‌های کیفی: مطالعه این موضوع به روش کیفی، با استفاده از مصاحبه و سایر تکنیک‌های گردآوری داده‌ها پیشنهاد می‌شود.

۷. تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافی توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Ahmad, S. Z. (2011). Businesswomen in the Kingdom of Saudi Arabia. Equality. *Diversity and Inclusion: An International Journal*, 30(7), 610-614.
- Ara, E., Tucker, H., & Coetzee, W. J. (2022). Handicrafts-enacted: Emplacing non-human agency in ethnic tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 50, 345-354.
- Aramesh, H., Dehghani, M., & Sarani, S. (2012). Factors affecting social entrepreneurship and empowerment of marginalized women in Zahedan city. *Public Management Research*, 14(52), 143-168.
<https://doi.org/10.22111/jmr.2021.37556.5386> (In Persian)

- Asgari, A., Masoudi, S., & Taghizadeh Tabarsi, M. (1403). Providing a framework for women's empowerment in governance based on studies in the field of cognitive sciences. *Women in Development and Politics*, 22(3), 747-773. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2023.358478.1008336> (In Persian)
- Ferdowsi, S., Faraji Sabokbar, H., Darban Astaneh, A., & Khani, F. (2024). Assessing the factors affecting the formation of entrepreneurial opportunities in rural areas; Case study: Behbahan County. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences (JARGS)*, 24(75), 20-38. <https://doi.org/10.61186/jgs.24.75.7> (In Persian)
- Gholipour, A., & Rahimian, A. (2010). The relationship between economic, cultural and educational factors and the empowerment of women heads of households. *Social Welfare*, 11(40), 29-62. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-508-fa.html> (In Persian)
- Haley, C., & Marsh, R. (2021). Income generation and empowerment pathways for rural women of Jagusi Parish, Uganda: A double-sided sword. *Social Sciences & Humanities Open*, 4(1), 100225.
- Hassanpour, A., Abtahi, S. A. R., Aazizpour Lindi, A., & Dadashi Amir, M. (2021). Identifying and Prioritizing the Ways of Empowering Female Heads of Households. *Social Welfare*, 21(80), 81-115. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3383-fa.html> (In Persian)
- Hermawati, W., Ririh, K. R., Ariyani, L., Helmi, R. L., & Rosaira, I. (2023). Sustainable and green energy development to support women's empowerment in rural areas of Indonesia: Case of micro-hydro power implementation. *Energy for Sustainable Development*, 73, 218-231.
- Heydarian, A., Shah Mohammadnejad, S., & Heydarian, Sh. (2005). Investigating the bottlenecks and problems in informal settlements and empowerment solutions, case study: Ghafour neighborhood, Sanandaj. *The first international conference on urban slums, towards sustainable improvement and regeneration*. (In Persian)
- Husa, L. C. (2020). The 'souvenirization' and 'touristification' of material culture in Thailand—mutual constructions of 'otherness' in the tourism and souvenir industries. *Journal of Heritage Tourism*, 15(3), 279-293. <http://dx.doi.org/10.1080/1743873X.2019.1611835>
- Kalhari, S., & Mohammadian, F. (1401). Studying the relationship between financial access and women's economic empowerment in Middle Eastern countries. *Women in Development and Politics*, 20(2), 182-165. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.334293.1008116> (In Persian)

- Khalilvand, K., & Argha, M. (2015). Investigating the effect of tourism attractions in Ilam province on employment dynamics. *The first international conference on arts, crafts and tourism*, Shiraz, <https://civilica.com/doc/543467> (In Persian)
- Khan, A., Naveed, A., Samman, E., Sarwar, M. B., Hoy, C. (2015). *Progress under scrutiny poverty reduction in Pakistan*. Overseas Development Institute, London, UK.
- Kimiaei, S. A. (2011). Methods of empowering female heads of households. *Social Welfare*, 11(40), 63-92. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-509-fa.html> (In Persian)
- Kwaku Kyem, P. A. (2001). Power, participation, and inflexible institutions: an examination of the challenges to community empowerment in participatory GIS applications. *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization*, 38(3-4), 5-17.
- Mirzaei, H., Ghafari, Gh. R., & Karimi, A. R. (2010). Empowerment, industrialization and its underlying factors (Case study: Rural areas of Qorveh county). *Rural Research*, 1(4), 99-128. (In Persian)
- Mohammadifar, N. (2022). The role and importance of holding leadership positions in the political empowerment of women (Academic article of the Ministry of Science). *World Politics*, 12(1), 97-131. <https://doi.org/10.22124/wp.2023.23452.3122> (In Persian)
- Mustafa, Z., & Ismailov, N. (2008). Entrepreneurship and microfinance: A tool for empowerment of poor - Case of Akhuwat-Pakistan (*Unpublished master's thesis*). Malardalen University.
- Naseer, Z., Hu, H., Yaseen, M., & Tariq, M. (2021). Rural women empowerment through social protection programs: A case of Benazir income support programme in Punjab, Pakistan. *Journal of the Saudi Society of Agricultural Sciences*, 20(2), 67-74. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jssas.2020.11.005>
- Noor, S., & Isa, F. M. (2020). Contributing factors of women entrepreneurs' business growth and failure in Pakistan. *International Journal of Business and Globalisation*, 25(4), 503. <https://doi.org/10.1504/ijbg.2020.109115>

- Noor, S., Isa, F. M., & Nor, L. M. (2021). Women empowerment through women entrepreneurship: a comparison between women entrepreneurs and fulltime housewife in Pakistan. *Interdisciplinary Journal of Management Studies (Formerly known as Iranian Journal of Management Studies)*, 14(2), 347-363.
- Noor, S., Md. Isa, F., & Mohd Nor, L. (2019). Ageing care centre women entrepreneur: A silver bullet for ageing tsunami in Malaysia. *Sains Humanika*, 12(1). <https://doi.org/10.11113/sh.v12n1.1600>
- Omidvar, N., Ilanloo, M., & Estelaji, A. R. (2024). Ecotourism and empowerment of rural women (Case study: Villages of Gilan). *Tourism Space*, 13(51), 117-135. (In Persian)
- Pakzad, Z. (2016). The role of handicrafts in women's entrepreneurship and economic development. *Jelveh Honar Journal*, 8(1), 29-42. (In Persian)
- Pirahri, N., & Kia, A. S. (2016). Studying the level of empowerment of women in Semnan. *National Conference on the Role of Women in Sustainable Development*, Ahar. <https://civilica.com/doc/605319> (In Persian)
- Rayisi, M., & Khosravi, M. (2017). Empowerment and political-social participation of Baloch women after the Islamic Revolution of Iran. *Islamic Revolution Approach*, 15(55), 99-116. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20083777.1400.15.55.6.9> (In Persian)
- Razmjoo, M., & Firoozabadi, A. (2020). Investigating the relationship between social factors and economic empowerment of female heads of households (Case study: Female heads of households covered by welfare in Bardsir County). *Studies and Research in Behavioral Sciences*, 2(4), 62-78. (In Persian)
- Rezvani, M., Ramezanzadeh, M., & Mohammadpour, M. (2009). Evaluation of rural settlement planning in Iran, Case Study of Soleiman Abad Tonekabon District. *Rural and Development Quarterly*, 18, 5-26. (In Persian)
- Saadi, H., Jalilian, S., & Yaghoubi Farani, A. (2014). The impact of home businesses on the social empowerment of rural women. *Women and Society (Sociology of Women)*, 5(19), 85-107. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088566.1393.5.19.6.4> (In Persian)

- Scotti, H., Aria, M., Doosti Moghadam, H., & Miri Kamak, M. (2015). Studying the economic effects of handicrafts on the livelihood of rural households, a case study of villages in Fanouj County. *First National Conference on Geography and Planning, Architecture and Modern Urbanism*, Qom, <https://civilica.com/doc/466350> (In Persian)
- Shoja Chagvand, K., Poursaeed, A. R., & Omid Najafabadi, M. (2013). The impact of job empowerment on the food security of rural women heads of households covered by the Welfare Organization. *Women in Development and Politics*, 21(1), 52-35.
<https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.347365.1008248> (In Persian)
- Swanson, K. K., & Timothy, D. J. (2012). Souvenirs: Icons of meaning, commercialization and commoditization. *Tourism management*, 33(3), 489-499.
- Taleshi, M., Shaterian, M., & Ganjipour, M. (1400). The role of the government in empowering rural communities, case study: Kashan district in central Iran. *Geographical Explorations of Desert Areas*, 9(2), 203-223.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2345332.1400.9.2.9.3> (In Persian)
- Tambunan, T. (2009). Women entrepreneurship in Asian developing countries: Their development and main constraints. *Journal of Development and Agricultural Economics*, 1(2), 27-40.
https://doi.org/10.1057/9780230250949_7
- Tanzile, R., Domapielle, M. K., & Fielmua, N. (2023). Empowering women for sustainable development through semi-mechanized sheabutter processing in rural North-Western Ghana. *Scientific African*, 21, e01790.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.sciaf.2023.e01790>
- Yavari, H. (2021). *Understanding Iranian handicrafts* (16th Ed.). Tehran: Mahkameh. (In Persian).
- Zaidi, S. A. (2005). *Issues in Pakistan's economy*. Oxford University Press.